

บันทึกการประชุม
เวทีเสวนาประชาธิปไตยประชาชนครั้งที่ ๑
เรื่อง สัญชาติกับการปฏิรูปการเมือง
วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๙ เวลา ๑๔.๐๐ น. ณ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม

ผู้เข้าร่วม

ตัวแทนกลุ่มเจ้าของปัญหา ได้แก่ ตัวแทนชาวลี ชาวมอญ ชาวกระเหรี่ยง ชาวสิบสองปันนา ผู้ถือบัตรลาวอพยพ และกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น และนักกฎหมาย

เนื้อหาเวทีเสวนา

นายจอน อึ้งภากรณ์ เปิดการเสวนา โดยให้ตัวแทนจากกลุ่มต่างๆ นำเสนอปัญหา และทางออกของปัญหา อันจะนำไปสู่ข้อเสนอที่ควรจะปรากฏในรัฐธรรมนูญ และนโยบายของรัฐบาลในอนาคต

๑. นายประสาน อุตสมัน ตัวแทนชาวลี จากเกาะลันตา (เสริมข้อมูลโดย นางวรรดี จิตรนิรัตน์ เครือข่ายชุมชนพื้นฟูเกาะลันตา และ นายพลาเดช ณ บ่อมเพชร สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ)

นายประสานกล่าวว่า เกาะลันตาเป็นเกาะที่มีความหลากหลายทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรม มีชาวอุรักลาไวย์ ชาวมอร์แกน ดำรงวิถีชีวิตแบบชาวลี ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม

ปัญหาหลักๆ ที่ชนพื้นถิ่นบนเกาะลันตาต้องเผชิญ มี ๒ ประเด็นหลัก คือ ปัญหาเรื่องที่ดิน และปัญหาเรื่องสัญชาติ
ปัญหาเรื่องที่ดิน สืบเนื่องจากนโยบายที่เน้นการท่องเที่ยว นโยบายเรื่องโฉนดน้ำ และเรื่องเขตอุทยาน ที่ได้รุกรานวิถีความเป็นอยู่ของชนพื้นถิ่น โดยเฉพาะเมื่อเกิดสึนามิ ก็เกิดปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน และการประกอบอาชีพ มีข้อเรียกร้องให้ชาวอุรักลาไวย์ย้ายออกไป แต่ชาวเกาะลันตาส่วนใหญ่ทำเป็นประมงชายฝั่ง

นางวรรดีกล่าวเสริมว่า เดิมพื้นที่ของชาวลีเป็นพื้นที่พระราชทาน แต่สุดท้ายก็ถูกเปลี่ยนมือจนชาวลีแทบจะไม่มีที่อยู่
ปัญหาเรื่องสัญชาติ เป็นปัญหาหลักของชาวลี คือ ชาวลีส่วนใหญ่ไม่มีสัญชาติที่ชัดเจนว่าเป็นมาเลย์ เป็นพม่า หรือเป็นอะไร ไม่มีตำแหน่งแห่งที่ที่ชัดเจน ส่วนหนึ่งไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียง

นายพลาเดช ซึ่งทำวิจัยเกี่ยวกับชาวลีกล่าวว่า ปัจจุบัน ชาวลีในเมืองไทยมีประมาณหนึ่งหมื่นคน มีผู้ที่ยังไร้สถานะประมาณพันคน อาศัยอยู่ที่เกาะหลัก เกาะสุรินทร์ เกาะภูเก็ต

ปัญหาจากการไม่ได้รับสัญชาติ และไม่มีบัตรประชาชน ทำให้กระทบต่อสิทธิด้านสาธารณสุข และกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในการเดินทาง เพราะถูกเจ้าหน้าที่รัฐจับกุม

ข้อเสนอ คือ ให้รณ.ใหม่ สร้างพื้นที่ให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมของชนชาวลี ให้ชาวเลมีพื้นที่ของตนเอง

๒. นายสุรพงษ์ กองจันทึก นักกฎหมายที่ทำงานเรื่องสัญชาติ

นายสุรพงษ์ เปิดประเด็นโดยอธิบายว่า "สิทธิ" มีสองแบบ หนึ่ง คือ "สิทธิมนุษยชน" หรือสิทธิของคน เช่น สิทธิการศึกษา สิทธิพยาบาล และสอง คือ "สิทธิพลเมือง" คือ ต้องเป็นคนที่มีสัญชาติของชาตินั้นเท่านั้น

เขากล่าวถึงสาเหตุที่ต้องแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยเล่าถึงกระบวนการเมื่อคราวร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ ว่า แต่ละมาตรา ถูกร่างขึ้นโดยเลือกใช้คำว่า "บุคคล" เพื่อให้ทุกคนที่สิทธิเท่าเทียมกัน แต่ก็ถูกกลั่นแกล้งเชิงเทคนิค โดยการเพิ่มเติมคำขึ้นในชื่อของหมวดที่ ๔ ในภายหลัง ที่เลือกใช้คำว่า "หน้าที่ของ 'ชนชาวไทย'" ซึ่งเป็นเทคนิคของคนเพียงไม่กี่คน

เมื่อดูรายละเอียด ในมาตรา ๖๗ ระบุว่า บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่ง บุคคล ในนี้หมายถึง คนทุกคน เพราะหากไม่ทำตามกฎหมายจะถือว่าเป็นความผิด แต่ในมาตราที่ว่าด้วยสิทธิในการเลือกตั้ง กลับจำกัดความเฉพาะ "ปวงชนชาวไทย" เท่านั้น

ที่น่าห่วงคือมีการตีความของกฤษฎีกา เนื่องจาก สปสช. ใช้มาตราที่ระบุว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเข้าถึงการรักษา แต่ถึงเวลาใช้จริง ไม่ได้สิทธิเท่ากันทุกคน โดยกฤษฎีกาซึ่งเป็นคนกลุ่มเดียวกับผู้ร่างรัฐธรรมนูญตีความว่า ผู้ที่มีสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕๔ ต้องเป็นคนสัญชาติไทยเท่านั้น เพราะมาตราดังกล่าวอยู่ในหมวดที่ว่าด้วยสิทธิของ "ปวงชนชาวไทย"

และเมื่อกลับมาดูรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๙ ซึ่งเป็นฉบับชั่วคราว ได้พูดถึงหน้าที่และสิทธิการคุ้มครองไว้ว่า สิทธิที่เคยได้รับ ยังคงได้รับต่อไป แต่ในมาตรา ๓ ระบุว่า "บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครอง" อันนี้ยิ่งชัดกว่าเดิม คือใส่ในมาตราเลย ไม่ใช่ใส่ในหัวข้อ ซึ่งคนที่ร่าง น่าจะเป็นกลุ่มเดียวกัน ตั้งแต่ฉบับ ๔๐

หากทัศนคติในรธน.ชั่วคราวยังให้เฉพาะ "ชนชาวไทย" ต่อไปคงต้องทำงานกันหนักพอสมควร และหากเราเสนอโดยไม่ระวังจะเป็นแบบนี้

นอกจากนี้ บุคคลที่ถูกทำให้ต้องถือบัตรสี กฎหมายจะสันนิษฐานว่าเป็นคนต่างด้าว ทั้งที่เกิดในประเทศไทย หรือประเทศแถบนี้ ทว่าแต่ไม่มีชาติไหนรองรับ เขาอาจจะอยากได้สัญชาติไทย

รัฐไทยไม่สามารถให้สัญชาติอื่นนอกจากไทยได้ ดังนั้น หากมีเอกสารของรัฐที่ระบุว่า ใครคนใดคนหนึ่งมีสัญชาติพม่า หรือเขมร เป็นเอกสารที่ผิด เพราะรัฐไทยไม่มีสิทธิ์

๓. น.ส.อัมพร คำวันดี ผู้ถือบัตรลาวอพยพ อ. เชียงของ จ. เชียงราย

อำเภอเชียงของมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่ถูกเรียกรวมเป็นลาวอพยพ

ปัญหาขั้นพื้นฐาน คือปัญหาเรื่องสัญชาติ ซึ่งปัจจุบันมี ๔๔๗ คน ในอำเภอเชียงของ เป็นลาวอพยพที่ไม่ได้สัญชาติ ถือบัตรฟ้าขอบน้ำเงิน ระบุว่าป็นลาวอพยพ ทั้งที่ เป็นชาวลาวดั้งเดิมที่ตามญาติเข้ามาและอยู่ในไทยมา ๓ - ๔ ชั่วคนแล้ว แต่ก็ยังไม่ได้รับสัญชาติ บางคนไม่มีบัตรเลยก็มี เมื่อปี ๒๕๓๔ ตอนที่กองทัพภาคที่ ๒ ไปสำรวจก็มีหลายคนที่ยกสำรวจเพราะบางคนไปทำงานข้างนอกกลับมาไม่ทัน

ทั้งนี้ ปัญหาจากเรื่องสัญชาติ ส่งผลกระทบต่อสิทธิในการเดินทาง สิทธิการรักษาพยาบาล และสิทธิในการประกอบอาชีพ

เขากล่าวว่า คนเชียงของมีอาชีพหลักคือการทำไร่ข้าวโพด แต่การทำไร่ข้าวโพดก็ต้องเช่าที่ และต่อไปเชียงของจะเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ลาวอพยพซึ่งมีอาชีพหลักที่การทำไร่ เมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้น ก็จะมีรับแต่คนที่ไม่มีบัตร

นอกจากนี้ การไม่มีสัญชาติ ยังทำให้เมื่อเกิดอุทกภัย ก็จะไม่ได้รับการช่วยเหลือ

ข้อเสนอ

- ตั้งคณะกรรมการหรือมีคำสั่งให้ดำเนินการตามช่องทางกฎหมาย เช่น ๗ ทวิ ระเบียบฯปี ๒๕๔๓ ปว.๓๓๗ เพื่อให้มีผลในการปฏิบัติงานในพื้นที่อย่างแท้จริง (ผู้ถือบัตรลาวอพยพ)
- ระหว่างการดำเนินการจะต้องได้รับการบริการสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียม
- รัฐควรระงับการจับกุมระหว่างการรอพิสูจน์สถานะ
- ยกเว้นมติครม. ๙ มีนาคม ๒๕๑๘ (ไทยพลัดถิ่น)
- แต่งตั้งคณะกรรมการร่วม (ไทยพลัดถิ่น)
- ให้ระงับการจับกุมคนไทย (ไทยพลัดถิ่น)

๔. นายพงษ์ภัทร หงส์สุขสวัสดิ์ ชาวมอญ อ.สังขละบุรี

ที่อ.สังขละ มีบัตร ๔ ประเภท คือ บัตรสีฟ้า เขียว แดง และส้ม โดยบัตรสีฟ้า เขียว และแดง จะมีสิทธิมากที่สุด คือ ยื่นขอสัญชาติได้ ยื่นขอออกนอกพื้นที่ได้

"บัตรสีส้ม" ระบุว่า "ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า" ทั้งที่เดิมเคยใช้คำว่า ผู้อพยพเข้าเมืองจากพม่า ไม่ได้สิทธิอะไร ไม่มีสิทธิขอออกนอกพื้นที่ ไม่มีสิทธิเรื่องการศึกษา

สิ่งที่ผู้ถือบัตรสีส้มต้องการคือ อยากมีสิทธิยื่นขอสัญชาติได้ เพื่อเวลาเรียนหนังสือ จะได้ได้สิทธิในการกู้ยืม

นอกจากนี้ เมื่อมีการสำรวจใหม่ กลับยิ่งทำให้การแก้ปัญหาเรื่องนี้อยหลังกลับ ชาวบ้านไม่รู้ว่าต้องทำอะไร พ่อแม่กลัวว่าลูกจะยังไม่มืชื่อ ก็รีบไปขึ้นทะเบียน แล้วก็ได้บัตร ทร. ๓๘/๑ กลายเป็นแรงงานต่างด้าวไป

บางคนมีบัตรประจำตัว แต่ฐานข้อมูลโดนลบหรือโดนจำหน่ายไป ปลัดอำเภอก็ไม่กล้าแก้ไขให้ ทั้งนี้ สิทธิที่อยากได้รับ คือ สิทธิในการรักษาพยาบาล เมื่อมีการออกกฎหมายใหม่ที่เหมาะคนไทย ก็โดนยึดบัตรทอง การรักษาพยาบาลก็ลำบาก ทางโรงพยาบาลพยายามแก้ปัญหา คือรับรักษาให้ แต่ทำให้งบประมาณของโรงพยาบาลต้องเป็นหนี้ ชาวบ้านก็อยากได้รับสิทธิการรักษาพยาบาล ตามสิทธิพื้นฐานที่คนทุกคนควรจะได้รับ

เด็กที่เกิดในประเทศไทย ก็อยากให้มีขั้นตอนที่รวดเร็ว ไม่ต้องรอการยื่นขอ เช่น ไปยื่นขอสัญชาติตามมาตรา ๗ ทวิ พอมารู้อีกทีก็พบว่าโดนทิ้งเรื่องเอาไว้ อยากให้มีวิธีการที่เร็วกว่านี้ บางทีเด็กที่กำลังเรียนก็อยากจะทำเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น พอเรียนจบแล้วไปสมัครงาน ใช้บัตรสีคนเขาก็ไม่ค่อยรับ

๕. นายพลศักดิ์ บัวจันทร์เรือง ชาวกะเหรี่ยงจากสังขละบุรี กาญจนบุรี

เมื่อปี ๒๕๓๑ มีการสำรวจ โดยหลังจากนั้นมีการทำบัตรสีฟ้า เมื่อปี ๒๕๓๓ - ๒๕๓๔ แต่ก็ยังไม่หมด เพราะบางคนอยู่ในเมือง หรือบางคนเจ็บป่วยไม่สามารถกลับมาทำได้

การขอสัญชาติ บางครั้งก็ง่ายตามอำนาจนายอำเภอตามระเบียบปี ๒๕๔๓ แต่อย่างไรก็ดี การขอสัญชาติยังคงมีอุปสรรคมากมาย เขาจะบอกว่าติดที่ระบบ

ข้อเสนอ

- ยกเลิกการเจาะเลือดตรวจเอดส์เวลาออกนอกพื้นที่ แคมป์ต้องเสียเงิน ๖๐๐ บาทต่อคน และบัตรแต่ละสี ก็ถูกจำกัดโอกาสเดินทางออกนอกพื้นที่ระยะเวลาต่างกัน
- ยกเลิกการรายงานตัวของผู้ที่ถือบัตรสี ที่คนเข้ามาหลังปี ๒๕๓๘ ต้องรายงานตัว อาจจะ ๓ เดือนครั้ง ๑ เดือนครั้ง)
- เมื่อชาวบ้านรายงานตัว มีผู้นำท้องถิ่นได้รับประโยชน์ การรายงานตัวทุกครั้งต้องมีได้โต๊ะ เช่น ไปรายงานตัวไม่ทันกำหนดการ ก็จะต้องจ่ายได้โต๊ะ
- ผู้ถือบัตรสี อยู่ในประเทศไทย ๑๐ ปีขึ้นไป ควรได้รับสถานะ ผู้ที่เกิดในประเทศไทย ควรได้สัญชาติไทย ถ้าไม่ได้เกิดในประเทศไทย ได้ต่างด้าวถูกกฎหมาย
- การขอสัญชาติตามมาตรา ๗ ทวิ ควรยกเลิก ยกเลิกอำนาจรัฐมนตรี มาเป็นอำนาจผู้ว่าราชการจังหวัด เพราะการจะให้ชาวบ้านทั่วไปเดินเข้าไปหารัฐมนตรีนั้น ไม่มีทางเป็นไปได้ แต่ถ้าเป็นผู้ว่าฯ ยังพอเป็นไปได้
- ยกเลิกคดีตัดไม้ทำลายป่าและหลบหนีเข้าเมือง มีบุคคลที่เจอคดีเหล่านี้เยอะมาก เพราะทำอาชีพไร่หมุนเวียน นอกจากนี้ คดีหลบหนีเข้าเมือง ทำให้ไม่สามารถขอสถานะได้
- ผู้ถือบัตรสี ทุกๆสี ควรได้รับการปฏิบัติที่เหมือนกัน เช่น ในแง่การทำงาน บัตรสีส้ม ไปไหนไม่ได้

๖. นายสุทิน กิ่งแก้ว คนไทยพลัดถิ่น เครือข่ายการแก้ปัญหาคนสัญชาติไทย

คนไทยพลัดถิ่น เจอปัญหาไม่เหมือนกลุ่มอื่นๆ เนื่องจากไทยพลัดถิ่นคือคนที่อพยพจากเขตตะนาวศรี ซึ่งเป็นดินแดนที่ถูกตัดไปเมื่อปี ๒๕๑๑ ปัจจุบันมาอยู่แถวประจวบ บางสะพาน บางสะพาน ท่าชะ ระนอง ฯลฯ ด้านคนพม่าก็ไม่ยอมรับว่าพวกเขาเป็นพม่า คนไทยก็ไม่ยอมรับว่าเป็นคนไทย

ข้อเสนอ

- ให้มีคนไทยพลัดถิ่น เป็นกรรมการพิสูจน์สัญชาติ
- ระงับการจับกุมคนที่ยังไม่มีบัตร
- ให้ยอมรับบัตรที่ในกลุ่มได้สำรวจกันเอง
- ออกกฎหมาย นโยบายที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต
- ขอคืนสัญชาติ ซึ่งต่างกับมติ ม.ค. ๔๘ ที่กำหนดให้แปลงสัญชาติ

๗. นายน้อย ไม่มีนามสกุล ชาวสิบสองปันนา ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ชะเชิงเทรา

เขา เล่าว่า มาจากสิบสองปันนา อยู่เมืองบั้งไฟบ่อนปี 2526 เมื่อพ่อแม่เสียชีวิต ก็มากรุงเทพฯ ต่อมา 2536 ได้แต่งงานกับภรรยาซึ่งเป็นคนไทย จึงย้ายไปอยู่ที่ชะเชิงเทราด้วยเงิน ๓,๐๐๐ บาท และเมื่อปี 2547 ถูกจับข้อหาเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ได้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติช่วยไปร่วมกับญาติ ไปยื่นเรื่องขอรายงานตัวที่กรุงเทพฯ ทุกเดือน

๘. นายไวยิ่ง ทองปือ เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จากเชียงใหม่

เขากล่าวปัญหาว่า มีความไม่เข้าใจเกิดขึ้นกับกลุ่มที่เชื้อชาติและวัฒนธรรมต่างกัน ชาวกะเหรี่ยงถูกมองว่า ผู้ชายกะเหรี่ยงขี้เกียจ ใช้ผู้หญิงทำงาน เช่นเดียวกับที่ชาวเลถูกพูดถึงว่า หญิงชาวเลขี้เกียจ ทศนคติเช่นนี้ สะท้อนความไม่เท่าเทียมทั้งสิทธิและศักดิ์ศรี ไม่ให้เกียรติกัน

เขายังรู้สึกว่ เวลาที่ต้องกรอกเอกสาร ในช่องเชื้อชาติ ทำไมถึงไม่มีการให้กรอกได้ว่า เชื้อชาติกะเหรี่ยง มอญ ลาว แม้ว ฯลฯ

“มันเหมือนว่าวันหนึ่งผมต้องไม่มีเชื้อกะเหรี่ยง ทั้งที่ผมเป็นกะเหรี่ยง หรือเวลามาจากเชียงใหม่ ก็ถูกถามว่า คุณเป็นแม่หรือเปล่า หมายถึง เป็นพวกทักษิณหรือเปล่า อันนี้มันมันัยยะ”

“ถ้าชุมชนหรือเผ่าพันธุ์ไหน พร้อมทั้งจะกลับมาพูดภาษาของเขา เขาต้องมีสิทธิ ไม่ใช่ถูกหาว่าเป็นกบฏ”

ข้อเสนอ

๑. ควรสำรวจประชากรกลุ่มน้อยในประเทศไทยทั้งหมด สำรวจการเกิด การตาย การอพยพ ให้ทราบจำนวนที่แน่นอน ที่ผ่านมา ตัวเลขของกรมการปกครอง กับตัวเลขอำเภอ ยังต่างกัน เช่นที่ อ. แม่ฟ้าหลวง มีคนที่ไม่มีสัญชาติมีมากกว่าคนที่มียุติชาติ แต่ตัวเลขที่กรมการปกครองกลับมีตัวเลขคนไม่มีสัญชาติเพียงแค่มกัคน
๒. กำหนดรูปแบบเกี่ยวกับการพิสูจน์บุคคล การจัดทำบัตรประชาชน ให้กับชนกลุ่มน้อยทุกกลุ่มในประเทศไทย เพื่อให้เป็นระบบและมาตรฐานเดียวกันทุกจังหวัด
๓. ควรกำหนดนโยบายและแก้ไขการยอมรับสถานะบุคคล ของชนกลุ่มน้อยทุกกลุ่มในแต่ละจังหวัดอย่างเป็นรูปธรรมและเร่งด่วน
๔. สำรวจประชากรชนกลุ่มน้อยอย่างเป็นระบบ เพื่อป้องกันการออกบัตรซ้ำ เช่นที่แม่แตง

๘. สกว เรื่องงาม นักวิจัยสถาบันชาติพันธุ์ศึกษา ราชภัฏเชียงราย

สกว กล่าวว่ ฟื่น้องบ้านบางใหม่และบ้านห้วยวาด ประสบปัญหาเรื่องสัญชาติ โดยฟื่น้องบ้านบางใหม่ที่ลงมาจากอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ส่วนหนึ่งได้รับสัญชาติแล้ว แต่ยังมีตกหล่นไม่ได้รับการสำรวจ เมื่อไปที่อำเภออื่น เจ้าหน้าที่ก็ให้กลับไปที่ดินสังกัด แต่ก็ไม่สามารถออกพื้นที่ได้ เรียกว่า ให้แนวทางแต่ไม่ให้โอกาส

ส่วนที่บ้านห้วยวาด ชาวบ้านที่เดิมอยู่ดอยแม่เฒ่า ถูกบอกให้อพยพปลายปี ๔๖ เนื่องจากมีการทำสงครามยาเสพติด โดยอำเภอบอกว่า หากลงมาจะให้สัญชาติ ให้อพยพเพราะเป็นพื้นที่ทางผ่านของยาเสพติด แต่ไม่มีการเตรียมการรองรับคน ๘๕ ครัวเรือนเลย ไม่มีน้ำกินหรือใช้ ต้องกินน้ำที่ไหลมาจากหลายหมู่บ้าน ซึ่งทั้งชุมชนและมีสิ่งเนื่องจากทำการเกษตรโดยใช้สารเคมีไปขอสัญชาติ อำเภอก็ไม่ดำเนินการให้อ่างแต่ว่า ถ้ามีใครแม้แต่คนเดียวเกี่ยวข้องกับยาเสพติดจะไม่ดำเนินการให้ ทำมาหากินก็ลำบาก เพราะไม่มีการส่งเสริมการประกอบอาชีพ

ข้อเสนอ สำหรับการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เสนอว่า ให้กำหนดเรื่องสัญชาติว่า ใครเกิดในไทยควรได้สัญชาติ และคนที่อยู่ในไทยมากกว่า ๑๐ ปี ควรได้สัญชาติไทย ทั้งนี้ เห็นว่า ขั้นตอนการขอสัญชาติ เกิดปัญหาเนื่องจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ มีการเรียกเงิน ทั้งยังมีการปฏิบัติที่ต่างกันต่อสั้บัตรที่ต่างกัน จึงเห็นว่า บัตรใดๆ ก็ควรจะมีสิทธิที่เท่าเทียม แม้จะไม่มีสัญชาติ เช่น สิทธิในการ

เรียนหนังสือ สิทธิในการได้ปริญญา สิทธิในการทำใบขับขี่ และสิทธิทางวัฒนธรรมของตัวเองที่ต้องมีเกียรติและศักดิ์ศรีเท่ากับกลุ่มอื่นๆ

๙. นางเพ็ญวดี แสงจันทร์ ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย และผู้จัดการมูลนิธิดวงประทีป

เรื่องคนที่เกิดในประเทศไทยควรได้รับรองสถานะบุคคล ปัจจุบันมีการดำเนินการอยู่แล้ว แต่บางอย่างไม่สามารถระบุในรธน. ได้ทั้งหมด แต่ต้องระบุในกฎหมายลูก ซึ่งก็พบว่า ปัญหาเวลานี้อยู่ที่กฎหมายลูก

เรื่องการรับรองสถานะบุคคล ควรเขียนในรัฐธรรมนูญ แต่รายละเอียดต้องระบุในกฎหมายลูก ซึ่งก็ต้องให้เจ้าพนักงานปฏิบัติตามให้ถูก จากประสบการณ์พบว่าปัญหามาจากทั้งสองทาง ทั้งราชการ และเจ้าของปัญหา ต่างฝ่ายต่างทำไม่ถูก จนเกิดอคติต่อกัน ทั้งนี้ คิดว่า สิ่งที่จะเขียนในรธน. ได้นั้นจะเป็นเรื่องการรับรองสถานะการเกิด ว่าหากเกิดในประเทศไทย ต้องได้รับรองสถานะบุคคล โดยสถานะบุคคลในประเทศไทย ต้องได้รับการคุ้มครองขั้นพื้นฐาน กินอยู่หลับนอนเจ็บตาย

หากบุคคลนั้นควรจะได้รับสัญชาติไทย ต้องผ่านกระบวนการพิสูจน์ จนให้ได้มาซึ่งสัญชาติไทย และคนที่รู้อยู่แล้วว่าเดิมที่ไม่มีสัญชาติไทย และต้องการขอสัญชาติไทย เมื่อเขาผ่านหลักเกณฑ์

หลังจบการนำเสนอของกลุ่มปัญหา มีการอภิปรายกันจากกลุ่มต่างๆ ประมวลพบปัญหาเพิ่มเติมได้ต่อไปนี้

๑. ยังมีช่องว่างของกฎหมาย เช่น การรับรองสถานะของบุตรของคนต่างด้าวและคนไร้สัญชาติที่เกิดในประเทศไทย
๒. ควรยกเลิก มาตรา ๗ ทวิ วรรค ๓ ที่ทำให้เด็กมีความผิดทางอาญา ที่อ้างถึง "ผู้ที่มีพ่อแม่เป็นคนต่างด้าว เป็นคนหลบหนีเข้าเมือง" ซึ่งทำให้เด็กที่เกิดหลังจาก ๒ ก.พ. ๓๕ เป็นบุคคลต่างด้าว เหมือนพ่อแม่
๓. ระเบียบเรื่องขอสัญชาติไทยมีเกณฑ์ที่ไม่สมควรกับกลุ่มคนที่ขอ เช่นการขอสัญชาติตามสามี กำหนดให้ต้องมีรายได้เกินสามหมื่นบาทต่อเดือน ซึ่งบางกลุ่มเป็นชาวเขา ไม่เข้าเกณฑ์ตามกฎหมายกำหนด
๔. ในกระบวนการพิสูจน์สิทธิ์นั้น มีแนวคิดของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ตามมติครม. เมื่อ ๑๘ ม.ค. ๕๘ มีหลักการว่าให้ก่อน (บัตรสี) โดย ไม่ต้องขอ เพราะขอแล้ววุ่นวาย แต่ยังไม่มีการปฏิบัติ นอกจากนี้หลักการดังกล่าว ยังยอมให้ถอนภายหลังได้ หากบุคคลนั้นกระทำความผิด

สรุปข้อเสนอจากที่ประชุม

๑. คนที่จะขอสัญชาติไทยนั้น มาตรา ๗ ทวิ ที่ใช้อยู่ตอนนี้ ไม่มีกำหนดเวลาที่ชัดเจนตายตัว ควรจะกำหนดให้ชัดเจนว่า กระบวนการจะเสร็จสิ้นภายในกี่เดือน
๒. ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกา
๓. คำและภาษาที่ใช้ในกฎหมาย ต้องไม่นิยามแคบจนคุ้มครองสิทธิได้ไม่ทั่วถึงบุคคลทุกคน
๔. คนที่ไม่มีสัญชาติควรได้รับการรับรองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ
๕. ในรัฐธรรมนูญควรระบุแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และควรเติมเรื่องสิทธิทางวัฒนธรรมให้ชัดเจน อยู่ในเรื่องสิทธิของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรม

๖. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ต้องไม่ใช่รัฐธรรมนูญแห่งปวงชนชาวไทย ฉะนั้น กฎหมายต้องมีผลบังคับใช้ทุกตารางนิ้วในประเทศไทย
๗. ผู้ใช้แรงงานที่อพยพมาจากพม่า คนซึ่งโยกย้ายถิ่นฐานจริง ควรจะมี "สิทธิ" ในการยื่นขอสัญชาติ
๘. ผู้ที่มาตั้งถิ่นฐานระยะเวลาหนึ่งแล้ว อาจได้รับสิทธิอยู่ถาวร และถัดมา ก็ได้รับสิทธิในสัญชาติ
๙. สถานะบุคคลในประเทศไทย ต้องได้รับการคุ้มครองขั้นพื้นฐาน กินอยู่หลับนอนเจ็บตาย
๑๐. บุคคลทุกคนต้องได้รับสถานะบุคคล สัญชาติ และได้รับการจดทะเบียนรับรองการเกิด
๑๑. บุคคลทุกคนต้องได้รับการดูแลสิทธิพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน
๑๒. บุคคลทุกคนต้องไม่ได้รับการเลือก ปฏิบัติทางสัญชาติ เชื้อชาติ วัฒนธรรม
๑๓. ทุกคนมีสิทธิทางวัฒนธรรมของตนเอง

นายจอน อึ้งภากรณ์ สรุปประเด็นปัญหาและข้อเสนอเรื่องสัญชาติว่า

๑. คนทุกคนต้องได้รับสิทธิโดยเท่าเทียมกัน แม้จะไม่มีสัญชาติ เป็นสิทธิในแง่การใช้ชีวิต เช่น สิทธิในการเรียนหนังสือ สิทธิในการได้ปริญญา สิทธิในการทำใบขับขี่ และสิทธิทางวัฒนธรรมของตน ที่ต้องมีเกียรติและศักดิ์ศรีเท่ากับกลุ่มอื่นๆ
๒. ต้องมีการตรวจสอบสิทธิในเรื่องสัญชาติ และทุกคนต้องได้รับสิทธิในการตรวจสอบเท่าเทียมกัน
๓. ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสามารถพิจารณาได้ ไม่ต้องรอถึงรัฐมนตรี
๔. บุคคลต้องได้รับสิทธิในการได้รับสัญชาติไทย เช่น เด็กที่เกิดในประเทศไทย คนที่ตั้งถิ่นฐานเกิน ๑๐ ปี โดยไม่มีการแบ่งแยกระหว่างบัตรสีต่างๆ ทั้ง ๑๗ ชนิด
๕. ขั้นตอนการขอสัญชาติ ต้องแก้ปัญหาจากการปฏิบัติที่ต่างกันต่อสิบัตรที่ต่างกัน แก้ปัญหาการเรียกเงินจากเจ้าหน้าที่ ต้องมีการสำรวจและจดทะเบียน
๖. ใครเกิดในประเทศไทย ต้องได้รับการบันทึกการเกิด ใครเกิดในประเทศไทยต้องมีสิทธิขอสัญชาติไทย ใครที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยมาระยะหนึ่ง (สิบปี) ก็น่าจะได้สัญชาติไทย

สรุปข้อเสนอต่อการร่างรัฐธรรมนูญ

๑. บุคคลต้องได้รับการดูแลอย่างเสมอภาคเท่าเทียม โดยไม่เลือกปฏิบัติด้วยสาเหตุ เชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ ฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "สัญชาติ"
๒. บุคคลที่เกิดในประเทศไทยต้องได้รับการจดทะเบียนเกิด และรับสัญชาติ
๓. บุคคลย่อมมีสิทธิทางวัฒนธรรมของตนเอง
๔. กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีผลบังคับใช้ทุกตารางนิ้วของแผ่นดินไทย ไม่ใช่บังคับเฉพาะคนไทย ดังนั้นต้องไม่มีคำว่า "ปวงชนชาวไทย" ในรัฐธรรมนูญ